

УДК 37.014.12+614.253.4+61

СОРОКА ОКСАНА ЯРОСЛАВІВНА

кандидат наук з державного управління, начальник юридичного відділу ДВНЗ «Івано-Франківський національний медичний університет», асистент кафедри соціальної медицини, організації охорони здоров'я та медичного правознавства

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ ПІДХІД ДО ВИКЛАДАННЯ МЕДИЧНОГО ПРАВА НА ПІСЛЯДИПЛОМНОМУ РІВНІ У МЕДИЧНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Аналізується ретроспективний метод викладання медичного права, який дає змогу поглянути на сьогодення крізь призму минулого і завдяки цьому засвоїти особливості становлення й розвитку державного регулювання медичної діяльності, умови його застосування. Без вивчення історії державотворення, осмислення і використання історичного досвіду теорії та практики державного регулювання медичною діяльністю, врахування позитивних тенденцій і з'ясування причин помилок неможливо побудувати нову ефективну модель державного управління системою охорони здоров'я в Україні. Розкрито роль історико-правових знань у формуванні фахівців сфери охорони здоров'я на післядипломному рівні освіти.

Ключові слова: медичне право, ретроспективний підхід, післядипломна освіта медичних працівників.

Сьогодні в Україні формується якісно нова система охорони здоров'я, яка потребує нових підходів до державного управління охороною здоров'я. Невід'ємною складовою державної політики та державного управління в галузі охорони здоров'я є підготовка керівників (управлінців) системи охорони здоров'я на післядипломному рівні з урахуванням здобутків і помилок історичного процесу державотворення на основі об'єктивного й неупередженого висвітлення фактів з історії управління охороною здоров'я. Для становлення нової системи охорони здоров'я в Україні дуже важливим є усвідомлення і творче осмислення історичного досвіду.

Особливості методики викладання медичного права у вищих навчальних закладах України, в тому числі медичних, висвітлені у публікаціях Р. Гревцової [4, с. 21–24], О. Клименко [7, с. 107–109], І. Сенюти [10, с. 265–269], які засвідчують, що навчальна дисципліна «Медичне право» має належне методологічне підґрунтя для того, щоб нею опанували усі учасники освітнього процесу. Водночас, зважаючи на сучасні освітні тенденції та конкуренцію у цій сфері, зупинятися на досягнутому не можна. Науковці і практики шукають нові вектори розвитку, запроваджують інновації, у тому числі в освітній процес.

На важливості удосконалення складових державного регулювання сфери охорони здоров'я наголошують Ю. Вороненко [2, с. 5–10], З. Гладун [3, с. 720], В. Долот [6], Н. Кризина [8, с. 364], Я. Радиш [5, с. 484], О. Шиян [11, с. 296]. Дослідники акцентують увагу на тому, що державне регулювання медичної діяльності є не тільки перспективним напрямом стратегічного управління охороною здоров'я, а й сферою, сповненою багатьох теоретичних і практичних проблем.

Вивчаючи теоретико-методологічні засади ретроспективних явищ у науці державного управління, І. Булгаков [1, с. 19] зазначає, що ретроспекція – це «бачення» ситуації та явищ через своєрідний фільтр минулого, тобто через призму накопичених досвіду і знань. Ретроспективний підхід до аналізу сучасного стану державного управління дає змогу адекватно висвітлити його генезу, з'ясувати причини державно-управлінських проблем.

І. Робак і Г. Демочко [9, с. 169–174] наголошують на тому, що історія охорони здоров'я в Україні потребує більш ґрунтовного дослідження, а подекуди – цілком нового трактування, насамперед задля відновлення історичної об'єктивності, збереження і врахування позитивного практичного досвіду попередніх поколінь, у нашому випадку – задля плідного розвитку медичної галузі.

У сфері державного регулювання медичної діяльності малодослідженими залишаються питання, пов'язані з особливостями функціонування вітчизняної системи охорони здоров'я та досвіду фахової підготовки керівників (управлінців) галузі.

Ретроспективний підхід, який використовується при підготовці керівників для системи охорони здоров'я на післядипломному рівні, передбачає з'ясування змісту та окреслення етапів розвитку державного регулювання цієї сфери, виявлення причинно-наслідкових зв'язків між ними та вивчення механізмів державного регулювання медичної діяльності.

Ретроспективний метод успішно застосовують у навчальному процесі викладачі кафедри соціальної медицини, організації охорони здоров'я та медичного правознавства Івано-Франківського національного медичного університету. Зокрема, слухачі курсів підвищення кваліфікації за спеціальністю «Організація охорони здоров'я» вивчають генезу державного регулювання медичної діяльності у першій половині ХХ ст. за чотири періодами:

1) 1900–1918 рр. – регулювання медичної діяльності на Прикарпатті за часів входження краю до складу Австро-Угорської імперії;

2) 1918–1919 рр. – особливості регулювання медичної діяльності на Прикарпатті у складі Західно-Української Народної Республіки;

3) 1919–1939 рр. – регулювання медичної діяльності на Прикарпатті під впливом і за зразком Польщі (II Річ Посполита);

4) 1939–1950 рр. – у ньому, своєю чергою, виокремлено три етапи: перший (1939–1941) – початок формування радянської партійно-адміністративної системи державного управління загалом і радянської системи охорони здоров'я зокрема; другий етап (1941–1944) – німецька окупація; третій етап (1944–1950) – становлення та розвиток радянської командно-адміністративної системи державного управління.

На основі системного аналізу архівних документів, праць українських і зарубіжних науковців, нормативно-правової бази, інформаційних бюле-

тенів і мемуарної літератури з'ясовуються історичні особливості державного регулювання медичної діяльності.

Протягом першого етапу (1900–1939) система медичного забезпечення населення Прикарпаття формувалася на основі та відповідно до законів Австро-Угорської імперії. Зокрема, у 1917 р. було сформовано міністерство здоров'я, яке очолив Іван Горбачевський. Тоді ж у краї були сформовані санітарні округи та санітарна поліція.

Медико-санітарна справа на Прикарпатті продовжувала розвиватися на основі нормативно-правової бази Польщі та короткого періоду існування Західно-Української Народної Республіки. Вищим органом управління медико-санітарною справою того часу в краї був державний секретаріат здоров'я, який очолював лікар Іван Куровець. У роки перебування Прикарпаття у складі Другої Речі Посполитої (1919–1939) управління медико-санітарною справою здійснювало міністерство здоров'я громадського (до 1923 р.), а пізніше – департамент служби здоров'я при міністерстві внутрішніх справ та управління надзвичайного комісара по боротьбі з епідеміями, на місцевому рівні – сектори та відділи охорони здоров'я воеводств і повітів.

У передвоєнні роки (1939–1941), з утвердженням радянської партійно-адміністративної системи були сформовані управління та відділення охорони здоров'я при виконкомах місцевих рад. 21 грудня 1939 р. відкрилася Станіславська фельдшерсько-акушерська школа. Під час німецької окупації (1941–1944) на території краю чинним залишалося польське законодавство, лише в окремих випадках до нього вносив зміни генеральний губернатор. Водночас формувалася система медико-санітарної служби в радянських партизанських з'єднаннях і підрозділах УПА.

Здобутками відбудовчого періоду (1944–1950) на Прикарпатті, крім ліквідації санітарних наслідків другої світової війни, стали відкриття Станіславського медичного інституту (1945) і Коломийської школи медичних сестер (1947) У сфері охорони здоров'я утверджувалася радянська партійно-адміністративна система.

Часта зміна суспільно-економічного ладу, перехід Прикарпаття під вплив то однієї, то іншої держави суттєво вплинули на характер суспільних відносин у регіоні. Медико-санітарна справа в цьому регіоні України будувалася під впливом і за зразками держав, до складу яких входило Прикарпаття, хоча і з деякими регіональними особливостями.

Заслугує вивчення досвід формування госпітальних округів, запровадження загальнообов'язкового медичного страхування, оптимізації структури медичних закладів, децентралізації системи охорони здоров'я та створення сприятливого середовища для врахування громадської думки з метою реалізації державної політики у сфері охорони здоров'я.

Використання ретроспективного методу при викладанні курсу «Медичне право» у післядипломній підготовці керівників системи охорони здоров'я допоможе їм стати конкурентоспроможними, краще адаптуватися до викликів практичної медицини, налагодити взаємини з іншими суб'єктами медичних правовідносин.

На підставі набутих знань про історичний розвиток того чи іншого державно-управлінського процесу можна побудувати імітаційну модель його розвитку в майбутньому. Водночас слухач, спираючись на аналіз

сучасності, її особливостей, закономірностей і тенденцій, краще пізнає минуле, виявляє його подібність і відмінність з сучасністю.

Отже, користь від застосування ретроспективного методу при викладанні медичного права на післядипломному рівні в медичних вищих навчальних закладах полягає у такому:

4) будь-яке пізнання явищ минулого цікаве саме по собі, збагачує суспільство та особистість, розвиває ерудицію та інтелект;

5) розуміння минулого – історична пам'ять допомагає краще зрозуміти сучасне, прогнозувати майбутнє та знаходити шляхи вирішення сьогоденних проблем;

6) працівник, який хоче бути сучасним фахівцем, повинен мати певний рівень вищої освіти, а отже, певний обсяг історичних і правових знань, зокрема знань про державу і право, про ретроспективу розвитку тієї сфери, якою він професійно опікується, в нашому випадку – охорони здоров'я.

Позитивними наслідками застосування такого підходу для слухачів є неупередженість і виваженість в оцінках, вміння ретельно аналізувати джерела як стосовно окремих регіонів, так і стосовно окремих проблем, а також зосередження уваги на особливостях розвитку охорони здоров'я на всіх етапах історичного розвитку.

Активне застосування на навчальних заняттях ретроспективного методу допомагає залучити більше джерел, глибше осмислити шляхи й закономірності розвитку охорони здоров'я у нашій країні, щоб ефективніше скористатися здобутками минулого у практиці сьогодення.

1. Булгаков І. М. Становлення та розвиток системи державного управління забезпеченням промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду в Україні : автореф. дис. канд. наук з держ. упр. : 25.00.01 / І. М. Булгаков; Івано-Франків. нац. техн. ун-т нафти і газу. – Івано-Франківськ, 2015. – 19 с. (*Bulhakov I. M. Stanovlennia ta rozvytok systemy derzhavnoho upravlinnia zabezpechenniam promyslovoi bezpeky, okhorony pratsi ta hirnychoho nahliadu v Ukraini : avtoref. dys. ... kand. nauk z derzh. upr. : 25.00.01 / I. M. Bulhakov; Ivano-Frankiv. nats. tekhn. un-t nafty i hazu. – Ivano-Frankivsk, 2015. – 19 s.*)

2. Вороненко Ю. В. Медичне право в системі права України: стан і перспективи розвитку / Ю. В. Вороненко, Я. Ф. Радиш // Укр. мед. часопис. – 2006. – № 5(55). – С. 5–10 (*Voronenko Yu. V. Medychne pravo v systemi prava Ukrainy: stan i perspektyvu rozvytku / Yu. V. Voronenko, Ya.F. Radysh // Ukr. med. chasopys. – 2006. – № 5(55). – S. 5–10.*)

3. Гладун З. С. Адміністративно-правове регулювання охорони здоров'я населення в Україні : монографія / З. С. Гладун. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 720 с. (*Hladun Z. S. Administratyvno-pravove rehuliuвання okhorony zdorovia naseleння v Ukraini : monohrafiia / Z. S. Hladun. – K.: Yurinkom Inter, 2007. – 720 s.*)

4. Гревцова Р. Ю. Правове регулювання охорони здоров'я в Україні: що на порядку денному / Р. Ю. Гревцова // Розвиток медичного права України в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів : збірник II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю 3 листопада 2016 р., м. Київ. – К. : ВД «Дакор», 2016. – С. 21–24 (*Hrevtsova R. Yu. Pravove rehuliuвання okhorony zdorovia v Ukraini: shcho na poriadku dennomu / R. Yu. Hrevtsova // Rozvytok medychnoho prava Ukrainy v konteksti yevrointehratsiinykh ta hlobalizatsiinykh protsesiv : Zbirnyk II Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu 3 lystopada 2016 r., m. Kyiv. – K. : VD «Dakor», 2016. – S. 21–24.*)

5. Державна політика у сфері охорони здоров'я : кол. монографія; у 2 ч. / [кол. авт.; упоряд. Я. Ф. Радиш; передм. та заг. ред. М. М. Білинської, Я. Ф. Радиша]. – К.: НАДУ, 2013. – Ч. 2. – 484 с. (*Derzhavna polityka u sferi okhorony zdorovia :*

kol. monohrafiya; u 2 ch. / [kol. avt.; uporiad. Ya. F. Radysh; peredm. ta zah. red. M. M. Bilynskoi, Ya. F. Radysha]. – K.: NADU, 2013. – Ch. 2. – 484 s.).

6. Долот В. Д. Система охорони здоров'я в Україні: вибір національної моделі розвитку [Електронний ресурс] / В. Д. Долот // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2013. – № 2. – Режим доступу до журналу : <http://www.dy.nayka.com.ua>. (Dolot V. D. Systema okhorony zdorovia v Ukraini: vybir natsionalnoi modeli rozvytku [Elektronnyi resurs] / V. D. Dolot // Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok. – 2013. – № 2. – Rezhym dostupu do zhurnalu : <http://www.dy.nayka.com.ua>).

7. Клименко О. В. Історія виникнення медичного права / О. В. Клименко // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 5. – С. 107–109 (Klymenko O. V. Istoriiia vynyknennia medychnoho prava / O. V. Klymenko // Investytsii: praktyka ta dosvid. – 2012. – № 5. – S. 107–109).

8. Кризина Н. П. Державна політика в галузі охорони здоров'я: генезис та закономірності розвитку : монографія / Н. П. Кризина. – К.: Вид-во СПД, Кукош П. А., 2007. – 364 с. (Kryzyna N. P. Derzhavna polityka v haluzi okhorony zdorovia: henezys ta zakonimirmosti rozvytku : monohrafiya / N. P. Kryzyna. – K.: Vyd-vo SPD, Kukosh P. A., 2007. – 364 s.).

9. Робак І. Ю. Історія вітчизняної охорони здоров'я і медицини в дисертаціях останніх років (сучасний стан розробленості та перспективи подальших досліджень) / І. Ю. Робак, Г. Л. Демочко // Гілея: науковий вісник. – 2014. – Вип. 81. – С. 169–174 (Robak I. Yu. Istoriiia vitchyznianoï okhorony zdorovia i medytsyny v dysertatsiiakh ostannikh rokiv (suchasnyi stan rozroblenosti ta perspektyvy podalshykh doslidzhen) / I. Yu. Robak, H. L. Demochko // Hileia: naukovyi visnyk. – 2014. – Vyp. 81. – S. 169–174).

10. Сенюта І. Я. Медичне право як навчальна дисципліна: «панно» багатовекторного викладання (досвід України) / І. Я. Сенюта // Матеріали VI Всеукраїнської (V Міжнародної) науково-практичної конференції з медичного права, м. Львів 24–26 квітня 2012 р. – Львів: ЛОБФ «Медицина і право», 2012. – С. 265–269 (Senyuta I. Ya. Medychno pravo yak navchalna dystsyplina: «panno» bahatovektornoho vykladannia (dosvid Ukrainy) / I. Ya. Senyuta // Materialy VI Vseukrainskoi (V Mizhnarodnoi) naukovo-praktychnoi konferentsii z medychnoho prava, m. Lviv 24–26 kvitnia 2012 r. – Lviv: LOBF «Medytsyna i pravo», 2012. – S. 265–269).

11. Шиян О. І. Державна освітня політика з питань забезпечення здорового способу життя молоді : монографія / О. І. Шиян. – Львів, 2010. – 296 с. (Shyian O. I. Derzhavna osvitnia polityka z pytan zabezpechennia zdorovoho sposobu zhyttia molodi : monohrafiia / O. I. Shyian. – Lviv, 2010. – 296 s.).

Сорока О. Я.

Ретроспективный подход к преподаванию медицинского права на последипломном уровне в медицинских высших учебных заведениях

Анализируется ретроспективный метод преподавания медицинского права, позволяющий видеть сегодняшний день сквозь призму прошлого и благодаря этому адекватно воспринимать государственное регулирование медицинской деятельности, познавать особенности его становления, развития и условия применения.

Ретроспективный подход, используемый в образовательном процессе подготовки руководителей для системы здравоохранения на последипломном уровне, заключается в установлении содержания и этапов развития государственного регулирования здравоохранения, причинно-следственных связей использования механизмов государственного регулирования медицинской деятельности в исследуемом регионе.

Ретроспективный анализ позволяет воссоздать картину прошлого в сфере здравоохранения даже при отсутствии полного набора исторических

и правовых источников, относящихся к тому или иному историческому периоду. В основу этого метода положена тесная связь между настоящим и прошлым.

Применение ретроспективного подхода способствует лучшему пониманию управленческих процессов и решений, особенностей функционирования системы здравоохранения сегодня. Знание прошлого помогает лучше понять настоящее и предсказать будущее. Иначе говоря, чем дольше смотришь назад, тем дальше видишь вперед. Поэтому каждый специалист сферы управления должен обладать определенным объемом исторических знаний, в том числе знаний о происхождении своего государства, о ретроспективе развития той сферы, которой он профессионально занимается, в данном случае – здравоохранения.

Ключевые слова: медицинское право, ретроспективный подход, последипломное образование медицинских работников.

Soroka O. Y.

The Retrospective Approach in Teaching Medical Law at Postgraduate Level in Medical Universities

Application of a retrospective approach in teaching medical law at postgraduate level in medical universities was analyzed in article. This approach facilitates to assess things through the peculiar prism of the past, allows to perceive adequately the government regulation of medical activity, highlight the peculiarities of its formation and development as well as conditions of use.

Retrospective approach that is used in the educational process of preparation of leaders for the system of health protection at postgraduate level lies in the establishment of contents and stages of development of governmental control of the health sphere, causative connections of the use of mechanisms of government control of medical activity in the investigated region. In basis of this method close connection is fixed between present time and the past.

Application of retrospective approach assists the best understanding of administrative processes and decisions, helps to go deeply in the existing system of health protection with all its displays and presentations. The knowledge of the past helps to envision the future and not in vain the understanding of the past is administrative memory, helps better to understand modern. Otherwise speaking, than longer you look back, the further you see forward. Therefore every manager that wants to consider himself a specialist must own the certain set of historical knowledge, which must include the knowledge of the origin of the state, idea about the retrospective view of development of that sphere that he takes care professionally, in this case health protection.

Key words: medical law, a retrospective approach, postgraduate education of health professionals.

Стаття надійшла до редакції] 12.12.2016

Прийнята до друку 12.01.2017